

Barvení

- **odstíny žluté, zelené, hnědé, případně oranžové**

(běžně dostupné a většinou trvanlivé)

- **sytě červenou, modrou nebo fialovou barvu**
(při použití rostlinných barviv nedostupné)

- **plody ostružiníku, borůvky, sytě fialové květy slézových růží, ...**

barviva, získaná z plodů:

- mají minimální trvanlivost (vyblednou již za pár dnů)
- barviva extrahovaná z květů nelze prakticky využít

Barvy

Barva	Příklady rostlin
Žlutá	světlice, rmen, cibule, dřítěál, medvědice, kostival, přeslička, rýt, třezalka, vlašovičnick, vratič, zlatobýl, kurkuma, šafrán, kručinka, bříza, jalovec, ruj, ...
Zelená	bez černý, kopřiva, rmen, břechtan, ptačí zob, ostružiník, jalovec, jasan, ...
Červená	mořena, svízel, světlice, ibišek, ...
Hnědá	dub, mochna, cibule, ořešák, olše, tis, olše, ...
Modrá	boryt, sléz, bez černý, rdesno barvířské, ...
Černá	tužebník, bez černý, olše, trnka, ostružiník, medvědice, ...

Barevná škála

Rostlinné barvení

Dušková, Schubertová, Dušek
listopad 2013

Centrum regionu Haná pro biotechnologický a zemědělský výzkum,
Oddělení genetických zdrojů zelenin, léčivých rostlin
a speciálních plodin Olomouc,
Výzkumný ústav rostlinné výroby, v.v.i.

pracoviště Olomouc

20 zaměstnanců

vedoucí pracoviště

kurátoři kolekcí

vědeční pracovníci

technici

Pracoviště v Olomouci

11,24 ha vlastní půdy
vlastní budova, technické zázemí
144 stabilních izolačních klecí
laboratoře pro základní stanovení obsahových látek
(sušina, silice - destilační aparatury, GC-MS, HPLC, flavonoidy)
laboratoř ELISA pro detekci virů
Fytotrony
infekční pole (*Plasmodiophora brassicae*)
sušárna
mechanizace (traktory, malotraktory, nakladač, sekačky, ...)

Zaměření práce

- **Řešení kolekce zelenin a LAKR** v rámci Národního programu konzervace a využívání genetických zdrojů rostlin, zvířat a mikroorganismů významných pro výživu, zemědělství a lesní hospodářství (zákon 368/1992 Sb.)
- **Výzkumné záměry** - financované z prostředků MZe ČR
- **Projekty NAZV** (Národní agentura pro zemědělský výzkum)
- **Mezinárodní projekty**

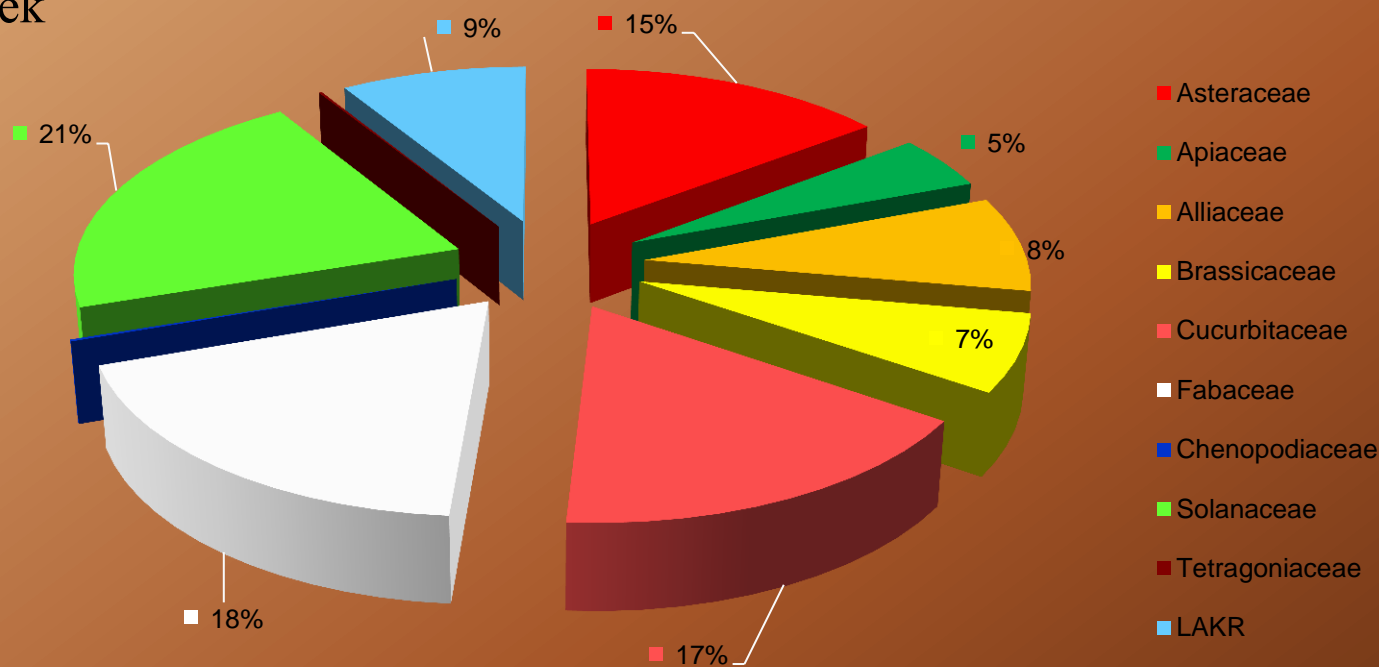
Kolekce genetických zdrojů zelenin, léčivých, aromatických a kořeninových rostlin

Struktura kolekcí k 31. 10. 2013

Celkem ve standardních kolekcích:

Zeleniny - **9 221** položek

LAKR - **948** položek

Člověk rostliny

- Potraviny
- Technické rostliny
- Léčivé rostliny
- Aromatické a kořeninové rostliny
- Barvířské rostliny

Historie barvení

- Pravěké a starověké kultury
  - Féničané (ostranka-purpur)
  - Řekové a Římané
  - Orient, Čína (rdesno barvířské)
  - Objevné cesty- Amerika (barvířská dřeva), Indie (indigo), ...
  - Barvířské cechy
  - 19. století- syntetické barviva
(levné, dostupné, zaručující stálý odstín, ...)
- Názvosloví:
- boryt **barvířský**, mořena **barvířská**,
rmen **barvířský**, kručinka **barvířská**,
světlice **barvířská**, ...

Využití rostlinných barviv

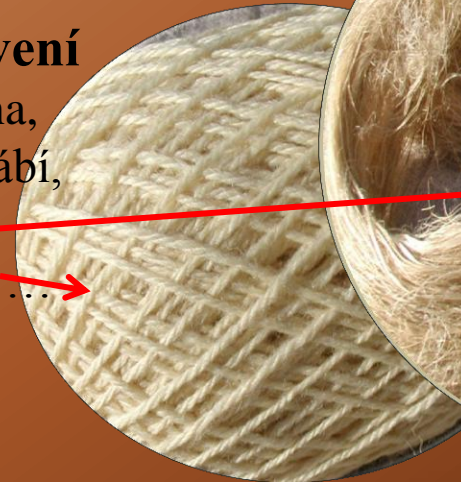
- Kosmetika
  - henna (*Lawsonia inermis*)
  - alkana (*Alcana tinctoria*)
  - ořešák (*Juglans regia*)
  - duběnky
  - heřmánek (*Chamomilla*)
  - reveň (*Rheum*), ...
- Potravinářství
  - líčidlo obecné (*Phytolacca decandra*)
  - bez černý (*Sambucus nigra*)
  - topolovka (*Alcea rosea var. nigra*)
  - mrkev (*Daucus carota*)
  - červená řepa (*Beta vulgaris ssp. esculenta f. rubra*)
  - cibule (*Allium cepa*)
- Papír, malířské barvy (Čína)
  - (mořena barvířská, škumpa, lípa, brslen, ...)
- Barvení vláken, vlny, bavlny, hedvábí, ...

Historie barvení

➤ **Nejstarší barviva -**
indigovník, boryt, mořena, světlice, ...

Barvení
bavlna,
hedvábí,
len,
vlna, ...

Indigofera tinctoria L.

Polygonum tinctorium L.

- santal
- brazilské dřevo
- kampeškové dřevo (modrá)
- blahovičník ...

- skalačka barvířská

A *Lawsonia inermis* L. (henna – listy)

B *Alkanna tinctoria* (L.) Tausch (kořen)

C *Juglans nigra* (L.) (plody)

Quercus coccifera

- červec nopálový (košenila)
- červec polský
- červec kermesový

- mořský plž - ostranka

Přibarvování potravin

Použití přírodních barviv v potravinářství:

- ✓ **mléčné výrobky** – kurkuma, světlice, ... (máslo, margaríny, sýry, ...)
- ✓ **ovocné a zeleninové šťávy** – červená řepa, mrkev, rajčata, ...
(kurkumín, chlorofyly, karotenoidy, anthokyany, ...)
- ✓ **marmelády** - bez černý, rybíz černý, aronie, višně, rakytník, ...
- ✓ **masné výrobky** – paprika, amarant, ...
- ✓ **čaje** – ibišek, šípky, ...
- ✓ **destiláty**- líčidlo, kořen hořce, ...
- ✓ **pečivo a cukrovinky** – kurkuma, líčidlo, paprika, šafrán, ...

Hibiscus sabdariffa

Crocus sativus L.

Phytolacca decandra L.

Káva
V tomto případě byl použit 1 a 1/2
kg. Dobrá káva obsahuje 10-12%
kofeinu. Kofein je látka, která
způsobuje zvýšení tlaku krve
a působí na srdce. Kofein
je také látkou, která způsobuje
zvýšení teploty těla a tím
se zvyšuje metabolismus.

Rukola
Dvě sáčky rukoly rozstřídané
do dvou a přidány do
salátu. Rukola má velmi
silnou chuť, která se
lepší s jogurtem nebo
slepičím vejcem. Rukola
je také vhodná pro
dítěti.

Topolovka rukolok

Červené zeli
Vezměte v úvahu množství zeli
a velikost hrnce.
Delší dobu vaření a trpělivost.
Tohoto vybarvení
jsme docílili pozvolným vařením
(cca 3 hodiny)
poté rozmixováním zeli
a 12-ti hodinovým
"pobytem" vajec v horečném lázni.

Černý čaj
Vajčka byla očištěná
sáček "Rukoly" (efekt nic neroste)
čistěná rupevno svázaná v punčoše
a vařena společně s čajem.
Po půl hodině vaření
ležela vejce v lázni po celou noc.
Výsledek je krásný a zdravý čaj.

Červená řepa
Rozstrážená červená řepa (3 kg)
se vařila až do měkka.
Poté jsem ji okyslila, rozmixovala
a opět zlobena vejce ledem Rukoly
a nechala pomalu dvě hodiny povolat.
Výsledek je 1 pleť celozrnných
"barvených" "nebervených"
Asi se někde stala chyba!

Spaněl
Báček zmrazeného spanělu
se vaří se zbytkem Rukoly
asi půl sáčku
dobromady a vešci 2 hodiny
mimého varu a poté 12
odpočívalo celou noc
Možná křídla se barvy zakombinují
barvou z látkou nebo křídla byly kopřivy
nebo křídla.

Kouzlo barvení - proč používat rostlinná barviva ???

„**Možnost experimentovat,**
protože i při nejpřesnějším dodržení postupu a
ingrediencí se výsledná barva může nakonec lišit
kus od kusu, protože závisí i na materiálu, na
konkrétní rostlině, kterou jste použili, atd., atp.,
v čem je pro mě právě neodolatelné kouzlo tohoto
způsobu barvení.“ (Věra Bidlová)

Materiály pro barvení

- **Živočišného původu**

vlna, hedvábí

snazší moření – lépe absorbují

barvivo

- **Rostlinného původu**

bavlna, len, konopí, lýko,

apod.

Rostliny pro barvení

- znalost rostlin - botanika
- co sbírat: oddenky, kořeny, dřevo, kůra, květy, květenství, nať, listy, oplodí, plody
- sklizeň v optimální dobu (mořena - 3leté kořeny, zlatobýl - plné kvetení, ...)
- čerstvý - sušený materiál (rmen barvířský - sušené květenství, kopřiva - sušená nať, sušené oplodí, listy ořešáku, květenství zlatobýlu, ...)
- příprava před použitím
  - celé části (břečtan - listy, květenství rmenu, ...)
  - nařezání (kvetoucí nať zlatobýlu, ...)
  - namletí (nadcení - duběnky, kůra, kořeny mořeny, kurkuma, ...)
- namáčení – macerace
- množství

Pomůcky pro barvení

- **nerezový nebo smaltovaný hrnec**
(vyhrazený pouze pro tento účel)
- **rukavice**
- **dřevěná nebo nerez tyčka pro míchání**
(stará zlomená vařečka)
- **vaříč**
- **kuchyňské váhy**
(pokud na to budete chtít jít vědecky)

pokročilejší:

- **mořidla** (kamenec, modrá skalice, zelená skalice, ...)
- **chuť experimentovat**

Mořidla

- **Stabilita barev, výsledný odstín**

- Přidávání do barvicích lázní
- Materiál předem moříme

- **Kamenec** - (síran hlinitodraselný $\text{KAl}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$), jasné a světlé odstíny, různé odstíny žluté, žlutozelené, zelené - nejčastější, snadno dostupné mořidlo, není toxický
- **Vinný kámen** (hydrogenvínan draselný) usnadňuje vstřebávání mořidel do barvených materiálů, zjemňuje barevné odstíny
- **Síran měďnatý** - (CuSO_4) modrá skalice - různé odstíny zelené - projasňuje barvy - **!!! je toxický**
- **Síran železnatý** - (FeSO_4) zelená skalice - matné a tmavé odstíny **!!! je toxický**
- **Chlorid cínatý** - (SnCl_2) při barvení na žluto, mořena barvířská na červeno **!!! je toxický**
- **Dvojchroman draselný** - ($\text{K}_2\text{Cr}_2\text{O}_7$) silné oxidační činidlo projasňuje barvy **!!! je toxický**
- **Soda** (hydrogenuhličitan sodný NaHCO_3) - přidává se pro úpravu pH
- **Ocet** (5% kyselina octová) - pro úpravu pH

Celík květenství + $K_2Cr_2O_7$

Celík květenství + kamenec + $CuSO_4$

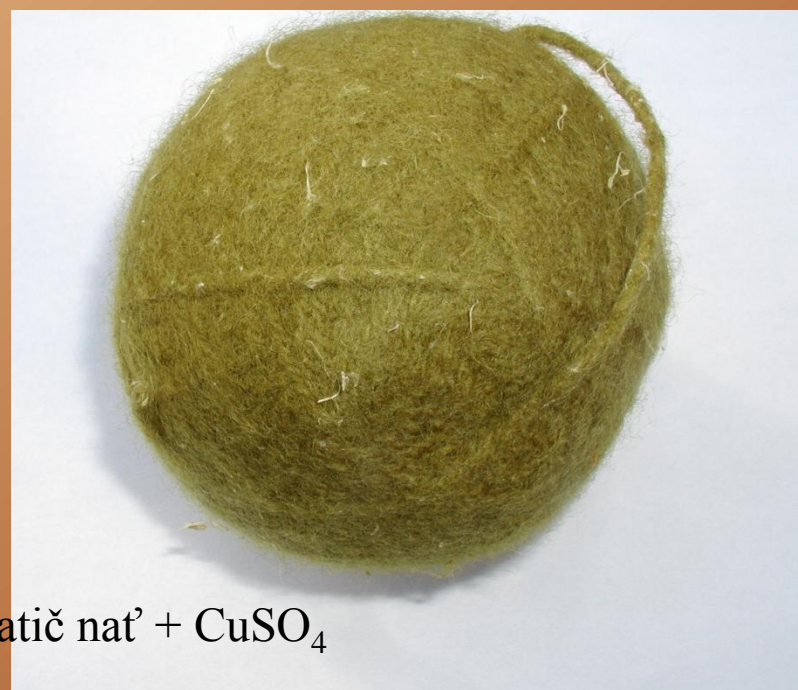

Celík květenství + kamenec

Vratič na⁺ + kamenec

Vratič na⁺ + CuSO₄

Vratič na⁺ + K₂Cr₂O₇

Barvení

- **odstíny žluté, zelené, hnědé, případně oranžové**

(běžně dostupné a většinou trvanlivé)

- **sytě červenou, modrou nebo fialovou barvu**
(při použití rostlinných barviv nedostupné)

- **plody ostružiníku, borůvky, sytě fialové květy slézových růží, ...**

barviva, získaná z plodů:

- mají minimální trvanlivost (vyblednou již za pár dnů)
- barviva extrahovaná z květů nelze prakticky využít

Barvy

Barva	Příklady rostlin
Žlutá	světlice, rmen, cibule, dřívěšál, medvědice, kostival, přeslička, rýt, třezalka, vlašovičnick, vratič, zlatobýl, kurkuma, šafrán, kručinka, bříza, jalovec, ruj, ...
Zelená	bez černý, kopřiva, rmen, břechtan, ptačí zob, ostružiník, jalovec, jasan, ...
Červená	mořena, svízel, světlice, ibišek, ...
Hnědá	dub, mochna, cibule, ořešák, olše, tis, olše, ...
Modrá	boryt, sléz, bez černý, rdesno barvířské, ...
Černá	tužebník, bez černý, olše, trnka, ostružiník, medvědice, ...

Barevná škála

